

Szabó Lajos műveinek kiadása elé

Szabó Lajos 1946 és 1950 között tartott előadássorozatairól, szemináriumairól Kotányi Attila és Kunszt György által készített feljegyzések I. kötetének közreadásával elkezdjük Szabó Lajos műveinek kiadását. Ezt a kötetet terveink szerint továbbiak követik majd. Ezek egyrészt tartalmazni fogják a szemináriumi jegyzetek hátralevő részét, másrészt külön kötetben kerülnek publikálásra Szabó Lajos eddig megjelent (de ma csak nehezen hozzáférhető vagy éppen hozzáférhetetlen) írásai és mindeddig publikálatlan művei, jegyzetei.

Több érv is szólott amellett, hogy az életmű-kiadást a szemináriumok jegyzetanyagának kiadásával kezdjük. Egyrészt, bár Szabó Lajos egyaránt mestere volt az élő szónak, az írásnak és a kalligráfiának, mégis az *élő beszéd* volt primer közege. Másrészt éppen 1945 és 1948 közötti korszakában jutott el világfelfogásának legátfogóbb, legérettebb és legrészletesebb kifejtéséhez, s ennek a monumentális munkának emlékét őrzi a szemináriumi jegyzetek anyaga. Harmadrészt ezekről aránylag szélesebb közönség hallott már, de – néhány rövid szemelvénytől eltekintve – mindeddig nem volt mód publikálásukra.

A szemináriumokról készült összes jegyzetet Kunszt György felosztása nyomán hét blokkra osztottuk:

Pszichológia

Közgazdaságtan

Értékelmélet

Egzisztencializmus és indiai hagyomány

Halmazelmélet és nyelvmatézis

Történelemfelfogás és mozgalmelmélet

Tanulmányelőkészítés

Az olvasó kezében lévő I. kötet az első öt blokkot tartalmazza. Ez az anyag az összes jegyzet közel kétharmadát teszi ki.

Szabó Lajos értékelméleti előadásai elején saját alapállását *biblicizmusként* jellemzi. Miután biblikus felfogáson igen különböző szellemi irányzatokat értenek, szükségesnek tartotta saját biblikus alapállásának pontos kontúrozását.

Biblicizmusának egyik döntő mozzanata egyház-felfogása. Az egyház Szabó Lajos megfogalmazásában „az alkotók időfeletti szívárványszövetsége a kinyilatkoztatás fényében.” „Ez a fogalmazás később azt az értelmezést nyeri, hogy az egyház a legnagyobb elgondolható elgondolni törekvők időfeletti szövetsége a szellemi rangsor hangsúlyával. Az így felfogott egyház – írja legközelebbi munkatársa és barátja, Tábor Béla – minden vallásfelekezettől független: éppúgy belefér a katolicizmus, mint a zsidóság, a protestantizmus, a keleti vallások, a primitívek vallásai, és a ‘roppant erőit a teizmus roppant erőivel keresztező’ ateizmus, sőt az anti-teisták is, akik közé Szabó Lajos elsősorban Marxot, Nietzsche-t és a gnosztikus Schmitt Jenő Henriket sorolta. Aki Szabó Lajos egyház-gondolatát nem így fogja fel, hanem bármely vallásfelekezet egyházához való opcióként, szellemi egzisztenciájának gyökerében érti félre.” (*Szabó Lajosról*. In Uő: [Személyiség és logosz](#), Balassi, 2003, 74.)

Szabó Lajos saját biblikus alapállásának egy másik döntő mozzanataként az egységes értékelés követelményét nevezi meg, s ennek az egységes értékelésnek az alapja az Én-Te-Szó viszonyának mint a szellem alaprealitásának elismerése és kutatása. Ez kapcsolja össze Szabó Lajost az originális dialogikus gondolkodókkal, Franz Rosenzweiggel, Martin Buberrel és – akire leginkább támaszkodik – Ferdinand Ebnerrel. Szabó Lajos és Tábor Béla fedezték fel Magyarországon valószínűleg elsőként Rosenzweig és Ebner alpműveit, s ami ennél a prioritásnál fontosabb: ők voltak azok, akik azonosították magukat a dialogikus gondolkodók közös kiindulópontjával, és gondolataikat produktívan továbbgondolták. Elsőre talán meglepőnek, sőt ellentmondásnak hathat, hogy valaki, akinek a számára az Én-Te-Szó viszony a szellem alaprealitása, olyan, ettől látszatra nagyon

távol eső kérdésköröket, mint a közgazdaságtani és a matematikai-halmazelméleti problémakör, behatóan tárgyal, ahogyan az az előadások itt közölt jegyzetanyagából is kitűnik. Ám Szabó Lajos feladatának éppen ennek az ellentmondásnak a feloldását tartja (s itt Ferdinand Ebner matematika-felfogásával is vitába száll). Éppen azért foglalkozik alaposan ezzel a két kérdéskörrel, mert ez az a két döntő pont, ahol a biblikus felfogások tehetetlenek, nincs saját mondanivalójuk, csak külsőséges, az érdemi elemzés és értékelés elől kitérő sommás kijelentésekre képesek, vagy közömbös-séget, érdektelenséget jelentenek be. Szabó Lajos csak egy olyan biblikus felfogást tart ma hitelesnek, amely e két problémakör kérdéseit is saját kérdéseinek tekinti, s így foglalkozik velük.¹ A közgazdaságtani és matematikai ellentmondások feloldása sem lehetséges, amíg nem a szellemi-lelki-testi valóság egységéből indulunk ki, amíg szellemi, lelki és testi-fizikai értékeléseink ellentmondának egymásnak vagy függetlenednek egymástól.

Ebbe a trinitárius egységbe vonva értékeli a valóság minden mozzanatát. Ez magyarázza Szabó Lajos érdeklődési körének a jegyzetekből kirajzolódó széles spektrumát. Szabó Lajos rendkívüli részletességgel és alaposan ismerte, olykor ismertette a pszichológiai, közgazdaságtani, matematikai elméleteket és kérdéseket, előadásai mégsem voltak szaktudományi jellegűek. Szemináriumaiban e szaktudományok eredményeit egyetemes, spekulatív világképébe ágyazva dolgozta fel, vagy éppen innen kiindulva tette kérdésessé azok előfeltevéseit.

Az életmű-kiadásnak a szemináriumi jegyzetekkel való indításából származó felsorolt előnyökkel szemben egyetlen, bár jelentős hátrány áll, mégpedig az a körülmény, hogy az előadások közül csupán a Tábor Béla által gyorsírással jegyzetelt értékelméleti előadások szövege tekinthető 100 %-osan hűnek. A többi előadás ránk maradt szövegében a kézírásos lejegyzés folytán hiányosságok, ugrások, sőt félreértések és néhol érthetetlen sorok, valamint gépelési hibák, másrészt grammatikai-stiláris hibák is találhatók. Az eredetileg Kotányi Attila által legépelte és első lépésben Kunszt György által kiadásra előkészített szöveget az alábbi szempontok alapján rendeztük sajtó alá. Mindenütt a „legkisebb javítás” elvét alkalmaztuk. A nyilvánvaló elírásokat és a más forrásokból ellenőrizhető félreértéseket helyesbítettük. Azokat a szövegrészeket, amelyekből a megértéshez nélkülözhetetlen mondatok hiányoznak és így számunkra sem érthetők, a szövegrész végén kis négyzettel (□) jelöltük. Az eredeti kéziratból átvett, mondatok közötti gondolatjel (–), valamint a jóval ritkábban és inkább a mondaton belül használt három pont (...) azt jelzi, hogy a jegyzet egy gondolatmenetet csak szakadozottan, kihagyásokkal örökölt meg. Az eredeti gépirat bekezdéseit 99%-ban megtartottuk, de heterogén tördelését az áttekinthetőség érdekében egységesítettük. A bekezdéseket mindig sor elején kezdjük. Ötven év távlatából természetesen nem állapítható meg, hogy az előadás gondolatmenetében érezhető hiátusok, ugrások hol fakadnak az élő beszéd természetéből és hol írhatók a szükségképpen hiányos jegyzetelés számlájára. Az új gondolat kezdetét a könnyebb követhetőség érdekében sorkihagyással jelöltük. Az eredeti gépirat kétféle kiemelés alkalmaz: aláhúzást és ritkítást. Az aláhúzott és a hosszabb ritkított szövegrészeket *dőlt betűkkel* szedjük, a többi esetben megtartjuk a Szabó Lajos által igen kedvelt ritkítást.

A szövegben sok helyen található német nyelvű kifejezések, mondatok. Ezeket mindenütt meghagytuk németül, zárójelben azonban, ahol ez indokoltnak látszott, megadtuk a magyar fordítást.

A szemináriumi jegyzetek második kötete az utolsó két blokk (*Történelemfelfogás és mozgalomelmélet, Tanulmányelőkészítés*) mellett tartalmazni fogja a név- és tárgymutatót, valamint Kotányi Attila utószavát. Ezen kívül függelékként közölni fogjuk Kunszt György *A „dolog” és a „fogalom” kultusza a matematika filozófiájában (Egy adat vallás és matematika kapcsolatának tisztázásához)* című tanulmányát, továbbá Biró Endre és Surányi János feljegyzéseit azokról a beszélgetésekről, amelyeket nyelv és matematika viszonyáról Szabó Lajossal folytattak.

Surányi László – Tábor Ádám

¹ Szabó Lajos egy helyen azzal kritizálja a klerikális dogmatikus felfogást, hogy már a német spekulatív filozófiával is ilyen tehetetlenül áll szemben: nem tudja saját kérdéseinek tekinteni annak kérdéseit. Ezért is olyan fontos számára a Jacob Böhmét előásó katolikus spekulatív-misztikus gondolkodó, Franz Xaver von Baader, aki a német idealizmus problémáit saját originális szempontjából belülről gondolja tovább és töri át ott, ahol túl szűknek látja horizontját.